

de ervaringen van een revolutionair

geplaatst in *Boekovski Berichten* oktober 1986

Emma Goldman was een Russin, die op 17-jarige leeftijd de grote oversteek maakte naar Amerika, omdat voor vele joden in Rusland de grond te heet onder hun voeten werd.

Als zovelen verdiende ze in Amerika onder deprimerende omstandigheden de kost met werk in fabrieken. Wat haar onderscheidde van anderen was haar interesse in politiek en cultuur. Al snel bezocht ze vergaderingen van anarchisten en werd ze meegesleept door de retoriek. De terechtstelling van vier anarchisten in Chicago was een grote schok voor haar. Deze gebeurtenis was bepalend voor haar keuze om zich in te zetten voor haar idealen. Door haar welsprekendheid en bijna literaire schrijfstijl ontwikkelde ze zich al spoedig tot één van de belangrijkste woordvoerders van het anarchisme in de VS.

Uitgebreid vertelt Goldman in haar memoires over haar lezingentournees, agitatie, oprichting van comités, enz. Goldman verwierp de rechtsstaat, propageerde vrouwenemancipatie, vrije liefde en (later) geboortebeperving. Ze keerde zich tegen militarisme. Hiermee werd ze de meest beruchte en soms ook meest gezochte vrouw van de VS. In een leven, waarin vaste behuizing en een geregeld inkomen voortdurend hebben ontbroken, weet ze herhaaldelijk de politie te misleiden. Agressieve menigten werden door haar scherpe tong menigmaal overrompeld. Naast haar engagement in de politiek bleef Emma Goldman geïnteresseerd in cultuur. Verder valt het op dat zij als activiste nooit voorbijging aan het geluk en verdriet van de mens als enkeling. Op een meesterlijke manier beschrijft zij de personen die haar levenspad hebben gekruist.

Alexander Berkman was haar eerste liefde en later haar beste kameraad. Met een ijzeren discipline zette hij zich in voor 'de zaak'. Zijn kracht en rotsvaste wil hadden aantrekkingskracht op Emma Goldman, maar stootten haar ook af. Johann Most was een geboren redenaar, maar haar vriendschap met hem zou omslaan in jalouzie. In de gevangenis bekommerde ze zich over mevrouw Spencer, die uit de prostitutie kwam.

naar Rusland

Emma Goldman werd verbannen en vertrok in 1919 met Alexander Berkman naar Rusland, dat net communistisch geworden was. Hoewel Goldman al anarchiste van mening verschilde met de centralistische aanpak van de bolsjevisten waren haar verwachtingen bij de terugkeer naar Rusland hooggespannen.

Sovjet-Rusland! Heilige grond, magisch volk! Jij bent het symbool geworden voor de hoop van het menselijk geslacht. Alleen jij bent voorbestemd om de mensheid te verlossen. De ontvangst in Rusland is allerhartelijkst. Eerst waren Berkman en Goldman als misdadigers verdwenen uit Amerika. Nu werden ze op Sovjetbodem verwelkomd als familie!

twijfels

Uit de eerste hand hoort Emma Goldman de verhalen over de revolutie, de strijd met de witte gardisten, het opbouwwerk dat verricht werd op scholen en voor bejaarden en zieken. Ze wordt meegesleept door het revolutionaire élan, maar tegelijk heeft ze twijfels.

De onderdrukking van de vrije meningsuiting op de zitting van de Petrogradse sovjet die we hadden bijgewoond, de ontdekking dat partijleden meer en beter voedsel kregen in de eetzaal van Smolny en meer van die onrechtvaardigheden en misstanden hadden mijn aandacht getrokken.... Een speciaal ziekenhuis voor communisten, terwijl andere ziekenhuizen het moesten doen zonder medische en chirurgische faciliteiten....

Vierendertig verschillende gradaties van bonkaarten onder het zogenaamde communisme! .... Urenlange rijen om het rantsoen van bevroren aardappelen, meel vol maden en rotte vis in ontvangst te nemen.

De halve waarheden, het niet vrij kunnen reizen, geruchten over terechtstellingen tijdens zogenaamde schietoefeningen – Emma Goldman wordt er door in verwarring gebracht. Ze ziet verspilling naast nodeloze armoede. In een brief aan Zinovjev vraagt ze: ‘Waarom moet Petrograd kou lijden? De bossen bieden genoeg brandstof. Men kan de bevolking toch toestemming geven om hout naar de stad te vervoeren?’ Het antwoord luidt: ‘Ja, maar dat zou instrijd zijn met de uitvoering van onze politieke bedoelingen’. Maar wat zijn die politieke bedoelingen dan? ‘Concentratie van alle macht in de handen van de proletarische avant-garde. De avant-garde van de revolutie, dat is de Communistische Partij’.

ontmoetingen

Goldman raakt langzamerhand ontredderd en vraagt een gesprek aan met **Maxim Gorki**, die ze altijd zo bewonderd heeft. Misschien kan hij haar duidelijk maken waarom het nodig is dat Rusland verandert in een meedogenloze politiestaat. Het gesprek loopt uit op een teleurstelling. Gorki was een ‘vermoeide, lusteloze man’ geworden, ‘die veel ouder leek dan vijftig’. ‘De wortel van het kwaad moest gezocht worden in Rusland onbeschaafde massa’, zei hij. ‘Het volk is wreed en lui en kan slechts in beweging gebracht worden door dwang en geweld’. Goldman is verbijsterd. Was dit dezelfde Gorki die zo fijngevoelig geschreven had over de ziel van de Russische mens?

Er volgen andere gesprekken met vooraanstaande revolutionairen: **Alexandra Kollontaj**, de minister van sociale zaken, **John Reed**, de Amerikaanse journalist, die vanwege zijn verdiensten later begraven zou worden bij de Kremlinmuur, **Loenartsjarski**, de minister van onderwijs en **Karl Radek**, de contactpersoon van Lenin. Een warm contact had Emma Goldman met **Angelika Balabanova**, de ontslagen secretaresse van de Derde Internationale.

Lenin

Balabanova arrangeerde voor haar een gesprek met Lenin. Met Alexander Berkman wordt ze binnengelaten in de sober ingerichte werkkamer van Lenin. ‘Nadat Lenin ons met zijn scherpe blik had onderzocht, vuurde hij een hele lading vragen op ons af, de ene na de andere, als pijlen uit zijn keiharde brein. Amerika, de politieke en economische situatie daar, de American Federation of Labor, de IWW – hoe groot die was.... Sasja was de eerste die bij machte was het woord te nemen: ‘Waarom zitten er anarchisten in sovjetgevangenis?’ ‘Anarchisten’, onderbrak Lenin hem, ‘onzin! Er zitten wel bandieten in de gevangenis, maar geen oprechte anarchisten’. Emma Goldman zegt verwijtend dat men in het kapitalistische Amerika ook zulke indelingen maakt. Lenin antwoordt:

Vrijheid van meningsuiting is een vooroordeel uit de bourgeoisie, een verzachtende pleister voor het maatschappelijk kwaad. In de Arbeidersrepubliek spreekt economisch welvaren luider dan woorden en die vrijheid is veel veiliger. In de huidige situatie in Rusland is alle gepraat over vrijheid alleen maar voedsel voor de reactie, die Rusland de nek om wil draaien. Daaraan maken alleen bandieten zich schuldig en die horen achter slot en grendel’.

Emma Goldman begint over de talrijke ongerijmdheden die ze in Rusland is tegen gekomen. Lenin noemt dit bourgeois-sentimentaliteit: 'De dictatuur van het proletariaat is verwickeld in een strijd op leven en dood. Rusland maakt geweldige vorderingen. Het is bezig de wereldrevolutie te ontketenen en u begint over een kleine aderlating. Dit is absurd'. 'Doe iets', raadt hij Goldman en Berkman aan, 'dat is de beste manier om uw revolutionair evenwicht terug te vinden'.

controle van bovenaf

Berkman en Goldman hebben inderdaad het idee dat concreet wat doen beter is dan ledig rond te lopen met een hoofd vol kritiek. Ze beginnen te werken aan het geschikt maken van huizen voor de opvang van immigranten en arbeiders. Berkman komt met een uitgekiend plan om het hongerend Petrograd door gaarkeukens van voedsel te voorzien. Emma Goldman biedt zich aan als verpleegster om te voorzien in de dringende behoefte aan vakbekwame medische hulp. Al hun werk wordt echter ondermijnd door de toenemende controle van bovenaf en ze krijgen zelfs een verbod om verder te werken omdat ze niet trouw zijn aan de partij.

het museum van de revolutie

Op dezelfde wijze strandt hun inzet voor het museum van de revolutie. door het werk hiervoor kregen ze een goed overzicht van wat zich in de rest van Rusland afspeelde. Dat was erg verschillend.

In de Oekraïne was de anarchist Machno in de ogen van de partij een geduchte vijand. De plaatselijke communisten waren wantrouwend ten opzichte van de heerszucht van Moskou. Emma Goldman en Berkman waren verbaasd dat er zoveel levensmiddelen te krijgen waren en met gevaar voor eigen leven (op 'speculeren' stond de doodstraf) legden ze een voorraad aan voor hongerende vrienden in Moskou en Petrograd. Het slechtst was de situatie in Nikolajev, waar de communisten zich gedroegen als parasieten, corrupt en misbruik makend van hun macht.

Een verademing vormde het bezoek aan Archangelsk in het Noorden. Hier werd door de communisten samengewerkt met andersdenkenden en het belang van het volk stond voorop. Het nuttige werk voor het museum van de revolutie wordt echter plotseling onmogelijk gemaakt, doordat het Kremlin besluit het over te dragen aan de daartoe opgerichte organisatie Ispart, die uitsluitend bestaat uit communisten.

dictatoriale trekken

In deze periode heeft Emma Goldman steun aan de anarchist **Kropotkin**, die vertelde dat hij altijd al gewaarschuwd had voor de dictatoriale trekken van het marxisme. Kort daarna stierf Kropotkin. De banden met de bolsjevisten had hij volledig verbroken, maar in de pers werd hij bejubeld met het doorzichtige oogmerk zijn populariteit onder het volk te verzilveren tot onderwerping aan Lenin. Het feit dat in Rusland nog steeds een stad Kropotkin heet is een bewijs van de beroemdheid van Kropotkin.

opstand

De doodsteek voor Goldsmans trouw aan de Bolsjevisten kwam in het jaar 1921. Het giste al langer in Rusland.

De arbeiders in Petrograd begonnen te staken omdat ze honger leden en geen brandstof hadden voor hun huizen.

De matrozen van Kronstadt die Lenin bij de Oktoberrevolutie aan de macht hadden geholpen vielen hen bij. Ze verklaarden achter de revolutie en de sovjets te blijven staan, maar eisten vrijheid van vergadering en vrijlating van de politieke gevangenen en teruggave van de macht aan de arbeiders aan de basis.

De teerling was geworpen.

In de Pravda verschenen boosaardige artikelen, waarin de matrozen beschuldigd werden van contrarevolutionaire activiteiten en samenwerking met witte generaals. Op een sovjetvergadering die zinderde van de spanning werd besloten om korte metten te maken met de opstand. Onder bevel van Trotski volgde er een bloedbad met duizenden doden. Emma Goldman en Berkman schrijven een protestverklaring, maar weten dat het niet zal helpen.

Rusland verlaten

De gedachte dat ik Rusland zou willen verlaten, was nog niet eerder bij mij opgekomen. Ik was verbaasd en geschokt, alleen al door het idee. Zou ik Rusland in haar martelgang alleen laten? Toch had ik het gevoel dat ik liever die stap zou doen dan te verworden tot een radertje in het apparaat, een onbezield ding dat gemanipuleerd kon worden

Met de Nieuwe Economische Politiek verspeelde Lenin het laatste restje goodwill. Terwijl Moskou hongerde, konden de welgestelden voor het eerst weer cake in de winkels krijgen. Met uitpuilende ogen verdrongen de arme sloebbers zich voor de etalages van de bakkerswinkel bij Goldman in de straat.

‘Doorlopen, geen samenscholingen’ beval de militia-man, die de winkel bewaakte. De heilige eigendomsrechten moesten beschermd worden. Van de oude idealen was niets meer over.

Verscheidene communisten beroofden zich van het leven. Voor Emma Goldman was er de mogelijkheid het land te verlaten.

Haar laatste woorden in het hoofdstuk over Rusland zijn veelzeggend:

In de trein, 1 december 1921!

Mijn dromen lagen in stukken,
mijn geloof was gebroken,
mijn hart als een steen.

Matoesjka Rossia bloedde uit duizend wonden,
het land was bezaaid met doden.

Ik gijp de reling langs het bevroren venster
en klem mijn kaken opeen
om mijn snikken te onderdrukken.